

Tayx era lleidatà; el *DAG* en cita l'ed de 1597, tant aquí com en altres articles (*sorra*, p. ex.); pertot text en dialecte occidental inequívoc, però certs detalls de llenguatge (com la vacil·lació entre *e/y* conjunció) més propis de 1556 que de 1597, fan creure que aquesta ed respecta escrupolosament el text de la princeps.

Però, segons la fonètica històrica dialectal, corresponia que el mot tingués la forma *rai* en els parlars del Pall, Ribag, i fins a l'Urgellet i Andorra, i com que allà és on els rais i raiers duen la vida més activa, aquesta forma és la que ha predominat modernament entre nosaltres, amb l'avantatge de llevar l'homonímia torbadora que hi havia amb el *raig* (d'aigua, de llum, de roda etc.)¹

Així ho canta Mossèn Cinto Verdaguier, en una poesia que es publicà, en el vol *Pàtria*, el 1888: «Só fill *rayera*, / *rayer* vull morir. / Lo bon temps del fadrinatge, / lo passí fent de cuher, / mes, com tinc seny y coratge, / prompte 'm feren davanter / ---; / y als torrents y a la ribera / vaig dihent. pas al *rayer!* / Des del marge 'l *ray* cordejo / si li costa de passar; / pels congostos barranquejo / com serpent pel pedregar / --- / De cinc trams los *raigs* avio / de la Pobra a Balaguer / --- / Tot sovint lo *ray* s'apunta; / quin treball si 's desconjunta / --- / De les bigues que he *enrayades* / se'n farien galions, / galions --- per les nacions / --- fins y tot *enrayaria* / les muntanyes, a cros tons / Tot baxant *rays* a la plana / cinquanta anys hi he baxat: / que és un *ray* la vida humana, / ne té deu cada tram, / y davalla fugitiva, / rodolant de riba en riba, / fins que al mar sens vora arriba / de la fonda eternitat» (*O C Pop* VIII, 63).

Són importants per als fets etnogràfics i de cultura popular, relatius als rais i raiers, els treballs de Kruger (*VKR* IX, 100), ZRocafort (*BCEC* XXII, 288-99, cf. *GGC Lleida*), Violant i Simorra (*El tragí popular al Pallars Sobirà*, Bna. 1938, i *Pirineo Catalán*), i *AlcM*, s. v. *raig* v (98a, 99-101), dels de la Vall d'Aran (on en el nostre segle en quedaven pocs) el treball de KHeysn (*Hamburger Studien zu VKR* XXII, Hamburg 1938)

El cat. *raig* tingué repercussió internacional: en particular a Itàlia, on li donà difusió la traducció italiana del *Consolat de Mar* publ. en el S XVI, sovint extractada i bastant estudiada per Zaccaria, *L'Elemento Iberico nella Lr It*, en la qual figura el mot, italianitzat com *ragio* «zattera». També per França, Castella i Portugal (índicis lingüístics en el que segueix) La forma històrica resta en ús, fins avui, en el tort. i tarrag. *raig* (*BDC* III, 107; XII, 61; cf. X, 26, 152); segons Oliva, a Sopenra (Ribagorçana) dirien «*ratx*: lligat de fustes o bigues que formen en els llocs de bosc y tiren al riu, que les porta fins que les aturen» (*Cong Ll Cat*, 428); però no responc que no tingui més raó Navarro en donar com a forma ribag «*ray*: tramada, *almadía* en cast» (ib., 231).

En el riu Xúquer, i en altres aigües valencianes, ha predominat l'arabisme cast. *almadía* (Flores, *Misc Fabra*, 338, i *almadier* o *maderer*), no gens estrany puix que la part llenyatera del Xúquer és quasi tota en ter-

res xurres o manxegues. I tanmateix el mot nostre s'ha d'haver usat sòlidament en el País, car des d'allà hagué de passar al murcià de Torrevella, adaptat com «*rache*: retahila, serie de embarcaciones o carruajes enlazados» (GaSoriano)

A la Vall Ferrera el mot és usat pertot a Àreu *rái*, plural *ráis* «rais per transportar fusta», mentre que a la branca de Tor (per mor dels formidables salts d'aquell riu) em deien que els troncs baixaven esparsos, i no formaven el *rái* fins a Llavorsí (1932). Pallaresa avall és el Pont de Claverol el lloc dels raiers —m'explicava JnLluís Pallarès—: «aquests fan baixar troncs en *ráis* o bé *batànkeján*: o sigue troncs separats, que es manegen amb *gáñca*, saltant d'un tronc a l'altre: són, doncs, *raiers* o *barranqueadors*» (1959).

Sobre els fets antics ve a tomb de citar els mots de Polge, deixant-li'n la responsabilitat: «le flottage est immémorial à Rome, où l'approvisionnement était assuré par le flottage, sur les rivières de Toscane, de bois ensuite remonté par bateau sur le Tibre; pratique non moins ancienne en Gaule (Lizop, *Les Convenae et les Consoranni*, p 283); mais au N, c'est seulement à partir de 1549 que le flottage fait son apparition sur le bassin de la Seine» (*Mélanges de Philologie Gersoise*, 1969, 93)

Una forma igual a la catalana s'ha usat en gascó, i crida un poc l'atenció que hi tingui tanta extensió en -è i no -í (no hi té «tant de culpa» el nostre *Consolat*?). Doujat, que recollí sobretot els mots del poeta tolosà Goudouli (c 1610), porta *rach* «radeau» (ja no en el *Voc* tolosà modern de Visner), a la Grande-Lande (Pissòs) *radj* «radeaux de pins à mener au port» (Pallay),² i a la costa girondina «*raé(h)* radeau» (Moureaux, *Le Patois de la Teste de Buch*, 75a). A l'Alta Garona no ens consta com es diu el *rai*, però sí almenys l'home: a Fòs poc avall de la frontera aranesa: *arratgè* «marinier faisant flotter les bois destinés aux scieries et conduisant les radeaux» (*Bouts d M.* 1933, 49); Comenge «*arratgè*: rameur» (Dupleich, *Dict StGaudens*, 1843);³ a la Vall d'Aran assegura KHeysn haver sentit *rái*: és estrany i suspecte, perquè jo no en vaig trobar notícia (ja des de 1924-33), i segons la fonètica aranesa s'hauria d'esperar *arái (és de tème que l'inexperimentat doctorand vagi ser víctima d'algun turista català setciències).

En llatí *RATES* significava 'munts de fustes' i s'hi usà també, així o en singular *RATIS*, per al raí de fustam. La forma que cal esperar en català és *rats*, segons la nostra fonètica. forma que va viure com a variant, i resta encara en ús a la ribera del Segre, però només en un petit sector entorn de Balaguer: *lox râts* és el que vaig anotar per a les encavallades de fusta a Alòs, i dies abans a Corbins (1956); però és quasi moribund, perquè a Vilanova de la Barca ja deien *un râc* (el català clàssic, plural *lox râços*, i als tripulants (enlloc *raders) els deien *râçés* a Corbins (també a Alòs, però aquí la nota és confusa i no veig si diu així o *râçés*).

Majorment ens intriga, doncs, la -g del català clàssic (amb la seva homòloga dialectal *rai*) Potser es podria admetre que aqueix plural *rats* es vagi pronunciar